

Meedoen of straf?

Socioloog Thomas Kampen volgde voor zijn promotieonderzoek 65 bijstandsgerechtigden die een tegenprestatie moesten leveren. Kampen constateerde dat de tegenprestaties veelal een positieve uitwerking hadden: ze hielpen mensen uit hun sociale isolement. 'Mensen met rust laten, werkt in veel gevallen averechts. Ze raken in een neerwaartse spiraal van minderwaardigheidsgevoelens, die juist veel onrust met zich meebrengt.'

'Eigenlijk is onverschilligheid en je niet bemoeien met bijstandsgerechtigden nog erger', vindt Potters. Volgens hem laten de ervaringen van gemeenten zien dat veel bijstandsgerechtigden na aanvankelijke tegenzin uiteindelijk toch baat zeggen te hebben bij hun tegenprestatie.

Kampen plaatst daar wel een kanttekening bij. Het kabinet wil de tegenprestatie nu opleggen als een verplichting voor alle bijstandsgerechtigden. Wie een tegenprestatie weigert, kan een strafforting krijgen op zijn uitkering of zelfs helemaal de bijstand te verliezen. 'Er zitten heel veel mensen thuis die graag iets zouden willen doen, maar ze weten niet hoe. Daarbij kunnen ze hulp gebruiken, in plaats van dat ze met een stok naar buiten worden gejaagd door de overheid.'

Wanneer slaat participeren om in dwang? Dat is een vraag die critici stellen. De overheid wordt meer en meer toegerust om in de persoonlijke levenssfeer van burgers te treden, zegt onderzoeker Alex Corrà. Ook gemeenten klagen dat de tegenprestatie, door het verplichte karakter dat het kabinet eraan wil geven, een negatieve insteek krijgt. De Raad van State vond dat het wetsvoorstel van het kabinet de vraag oproep hoe de tegenprestatie zich verhoudt tot het verbod op dwangarbeid. Niemand wordt gedwongen een uitkering aan te vragen, dus kan er ook geen sprake zijn van dwangarbeid, vindt het kabinet. Maar is er wel sprake van vrijwilligheid als iemand zonder bijstand niet in zijn bestaan kan voorzien, vroeg de Raad van State zich af.

Sommige bijstandsgerechtigden moeten gehuld in oranje hesjes plantsoenen schoffelen of grofvuil ophalen. Het verschil met een taakstraf is bij dergelijke werkzaamheden niet evident, vindt Corrà. 'Het komt dicht in de buurt van stigmatisering. En dan rijst er een impliciete schuldvraag, alsof de bijstandsgerechtigden het aan zichzelf te danken hebben dat ze plantsoenen staan te schoffelen.'

